

ТЕМА:

**ПРАВО ВЛАСНОСТІ.
ЗАХИСТ ПРАВА
ВЛАСНОСТІ**

ПЛАН

1. Поняття та зміст права власності.
2. Підстави виникнення та припинення права власності.
3. Поняття та засоби захисту права власності.
4. Віндикаційний позов.
5. Негаторний позов.

Література та НПА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 р. // ВВРУ. – 2004. - № 51. – Ст. 553. (в редакції Закону України від 11.02.2010 р. // ВВРУ. – 2010. – № 18. – Ст. 141).
3. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. // ВВРУ. – 1993. - № 39. – Ст. 383.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 // // Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Стор. 66. – Ст. 632.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику в справах за позовами про захист права приватної власності" від 22.12.1995 р. № 20 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у цивільних справах. – К.: Видавничий дім "Скіф", 2005. – 304 с. – С.114-122
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення" від 31.03.1995 р. № 5 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у цивільних справах. – К.: Видавничий дім "Скіф", 2005. – С. 46-55.
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику у справах про спадкування" від 30.05.2008р. № 7 // Офіційний сайт Верховної Ради України (www.rada.gov.ua)
8. Судові рішення Верховного Суду України в цивільних справах / за заг. ред. А. Г. Яреми. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 256 с.

Література та НПА:

11. Литовченко В. Судовий захист права власності на новостворені та реконструйовані об'єкти нерухомості: постановка проблеми // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 5. – С. 41-45.
12. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. Богатиря В. В. – К. : ЦУЛ, 2015. – 1144 с.
13. Підлубна Т. Визнання права як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 4. – С. 77-81.
14. Цивільне право України: Загальна частина: Підручник / За заг. ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К. : Алерта, 2014. – 510 с.
15. Цивільне право України. Загальна частина / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Ку-знєцової, Р. А. Майданика. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 976 с.
16. Шутенко О. Проблеми захисту суб'єктивних прав в порядку цивільного судочинства // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 9. – С. 130-134.
17. Янчук А. Право (правомочність) на захист: поняття та правова природа // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 3. – С. 56 -60.
18. Ясинок М. Особливості розгляду справ по передачу безхазяйної нерухомої речі в комунальну власність // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 8. – С. 45-48.

1. Поняття та зміст права власності

Правом власності є право особи на річ, яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

Право власності має об'єктивний і суб'єктивний аспекти.

Під правом власності в об'єктивному аспекті розуміють систему правових норм, що регулюють відносини власності.

***Суб'єктивне право власності** — це забезпечена законом міра можливої поведінки фізичної чи юридичної особи щодо володарювання над речами.*

Право власності як цивільно-правовий інститут — це сукупність правових норм, які регулюють відносини, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням власником належним йому майном на свій розсуд і в своїх інтересах, усуненням усіх третіх осіб від протиправного втручання у сферу його володіння цим майном, а також обов'язки власника не порушувати права та законних інтересів інших осіб.

ЗМІСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ СКЛАДАЮТЬ:

1) право володіння

2) право
користування

3) право
розпорядження

2. Підстави набуття та припинення права власності

УСІ ПІДСТАВИ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ МОЖНА ПОДІЛИТИ НА:

ПЕРВІСНІ

(при яких право
власності на річ
виникає вперше або
незалежно від права
попереднього
власника)

ПОХІДНІ

(при яких набуття
права власності у
суб'єкта виникає
внаслідок
волевиявлення
попереднього
власника)

ДО ПЕРВІСНИХ СПОСОБІВ НАЛЕЖАТЬ:

- 1) виготовлення або створення нової речі (набуття права власності на новостворене майно та об'єкти незавершеного будівництва),
- 2) переробка речі (специфікація),
- 3) привласнення загальнодоступних дарів природи,
- 4) знахідка,
- 5) бездоглядні домашні тварини,
- 6) скарб,
- 7) інші безхазяйні речі.

ДО ПОХІДНИХ СПОСОБІВ НАЛЕЖАТЬ:

- 1) правочини, спрямовані на передачу майна у власність;
- 2) спадкування;
- 3) приватизація державного і комунального майна.

3. Поняття та засоби захисту права власності

Цивільно-правовий захист права власності -

це система активних заходів, які застосовує власник, компетентні державні чи інші органи, спрямована на усунення порушень права власності, покладення виконання обов'язку з відновлення порушеного права на порушника.

Загальні засади захисту відносин власності в Україні:

- ⦿ рівний захист суб'єкта права власності незалежно від форми власності;
- ⦿ непорушність права власності (тобто неможливість позбавлення особи права власності протиправним шляхом);
- ⦿ наявність у власника права вимагати усунення будь-яких порушень його права, хоча б ці порушення і не були пов'язані з позбавленням володіння, а також вимагати усунення будь-яких перешкод з боку інших осіб, пов'язаних із здійсненням ними володіння, користування або розпорядження належним йому майном, включаючи право на звернення до суду у випадках, коли власник має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, з вимогою про заборону вчинення нею дій, що можуть порушити право власності, або з вимогою про вчинення дій для запобігання такому порушенню;
- ⦿ право власника на відшкодування як майнової, так і моральної шкоди;
- ⦿ захист права власності судом загальної юрисдикції, господарським або третейським судом;
- ⦿ наявність у власника права на отримання відшкодування з боку держави заподіяних збитків у разі прийняття державою законодавчого акту, який припиняє право власності. При цьому збитки відшкодовуються власнику в повному обсязі відповідно до реальної вартості майна на момент припинення права власності, включаючи неодержані доходи;
- ⦿ захист речових прав на чуже майно на рівні та за нормами захисту права власності. Тобто поширення положень щодо захисту права власності на особу, яка хоч і не є власником, але володіє майном на праві повного господарського відання, оперативного управління або на іншій підставі, передбаченій законом чи договором, включаючи право на захист цієї особи свого володіння від власника.

Предметом захисту цивільного права є цивільні права та інтереси, що не суперечать загальним засадам цивільного законодавства (ст. 15 ЦКУ).

Заходи захисту – це встановлені законом матеріально-правові примусові заходи, завдяки яким здійснюється захист відновлення або визнання порушених чи оспорюваних прав та інтересів.

Ст. 16 ЦКУ визначає загальні способи захисту прав та інтересів, які можна застосовувати й у разі порушення права власності. Це зокрема:

- визнання права;
- визнання правочину недійним;
- припинення дії, яка порушує право;
- відновлення становища, яке існувало до порушення;
- примусове виконання обов'язку в натурі;
- зміна правовідношення;
- припинення правовідношення;
- відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- відшкодування моральної шкоди;
- визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб;
- інші способи, що встановлені договором або законом.

ВИДИ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

РЕЧОВО-ПРАВОВІ

ОСНОВНІ

віндикаційний позов

негаторний позов

ДОПОМІЖНІ

позов про визнання права власності

позов про виключення майна з опису

ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНО-ПРАВОВІ

а) засоби захисту права власності в договірних відносинах;

б) засоби захисту права власності в деліктних зобов'язаннях;

в) позови про повернення майна, набутого чи збереженого без достатньої правової підстави.

СПЕЦІАЛЬНІ

а) позови про визнання правочинів недійсними;

б) позови про захист прав співвласника в разі виділення, поділу та продажу спільного майна;

в) засоби захисту права власності померлих і осіб, визнаних безвісно відсутніми чи оголошених померлими;

г) засоби захисту прав власників від неправомірного чи правомірного втручання державних органів, органів місцевого самоврядування та в надзвичайних ситуаціях;

д) інші спеціальні засоби, зумовлені особливим колом уповноважених або зобов'язаних осіб і надзвичайними обставинами.

4. ВІНДИКАЦІЙНИЙ ПОЗОВ

Віндикаційний позов -

це позов власника, що не здійснює володіння до невластника, котрий незаконно володіє його майном, з метою відновити порушене володіння річчю через вилучення її в натурі.

***Предметом
віндикаційного позову***

є вимога власника
до незаконно
володіючого
невласника про
повернення
індивідуально-
визначеного майна з
чужого незаконного
володіння

***Об'єктом
віндикаційного позову***

може бути
індивідуально
визначене майно,
яке існує в натурі на
момент подання
позову

***Підстави
віндикаційного позову***

це обставини, що
підтверджують правомірність
вимог позивача про
повернення йому майна з
чужого незаконного
володіння (це факти, які
підтверджують право
власності на витребуване
майно, вибуття його з
володіння позивача, пере-
бування його в натурі у
відповідача – із позицій
процесуального права такі
обставини становлять
предмет доказування у
справі)

**Позивачем
за віндикаційним позовом
може бути:**

- 1) **власник** (фізичні та юридичні особи, держава й територіальні громади в особі уповноважених ними органів);
- 2) **титульний володілець** (особа, яка володіє майном за цивільно-правовими договорами (найму, підряду, зберігання).

Позивач має підтвердити своє право власності чи інше титульне право на витребувану річ, посилаючись на певні докази (свідоцтво про право власності, свідоцтво про право на спадщину, технічний паспорт на автомашину, довіреність на розпоряджання майном тощо).

**Відповідачем
за віндикаційним позовом є
незаконний володілець майна
власника, що може й не знати
про неправомірність свого
володіння.**

**Незаконними володільцями можуть
бути :**

- 1) добросовісні набувачі майна;
- 2) недобросовісні набувачі майна.

Добросовісним буде вважатися набувач майна, який не знав і не міг знати, що особа, в якої він придбав річ, не мала права її відчужувати.

Недобросовісним буде вважатися набувач майна, який знав або повинен був знати, що особа, в якої він набув річ, не мала права її відчужувати.

Недобросовісний володілець зобов'язаний негайно повернути майно особі, що має на нього право власності чи інше право відповідно до договору або закону, чи особі, що є добросовісним володільцем цього майна.

Витребування майна від добросовісного набувача буде залежати від того, на яких умовах воно придбане – оплатно чи безоплатно.

Безоплатно придбане майно в особи, що не мала права його відчужувати, може бути витребуване в **добросовісного набувача** (ч. 3 ст. 388 ЦК України).

Якщо майно за оплатним договором придбане в особи, що не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача лише, якщо майно:

- ⦿ було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння;
- ⦿ було викрадене у власника чи в особи, якій він передав майно у володіння;
- ⦿ вибуло з володіння власника чи особи, якій він передав майно у володіння поза їхньою волею.

5. НЕГАТОРНИЙ ПОЗОВ

Негаторний позов -

це вимога власника (чи титульного володільця) усунути порушення з боку третіх осіб у здійсненні його прав, які не пов'язані з позбавленням володіння майном, але створюють перешкоди власникові в користуванні та розпоряджанні своєю власністю.

Характерні ознаки негаторного позову:

- ⦿ власник, який звертається за захистом, зберігає майно у своєму володінні;
- ⦿ негаторний позов не може бути пред'явлений, якщо порушення вже припинилося (власник має право вимагати лише відшкодування збитків або застосувати інший спосіб захисту свого права);
- ⦿ він може бути прийнятий до розгляду лише в разі, якщо поведінка третьої особи стосовно власника є протиправною.

СТОРОНИ НЕГАТОРНОГО ПОЗОВУ

Позивачем

може бути власник
або титульний
володілець, у якого
перебуває річ, щодо
якої відповідач
ускладнює
здійснення
повноважень
користування чи
розпорядження

Відповідачем

є особа, яка
власними
протиправними
діями перешкоджає
позивачу
здійснювати
правомочність щодо
користування чи
розпорядження
майном.

***Предметом
негаторного позову***

є вимога позивача про усунення будь-яких перешкод у здійсненні ним права власності, не поєднаних з позбавленням володіння

***Об'єктом
негаторного позову***

є усунення триваючого правопорушення, що збереглося до моменту подання позову до суду

***Підставою
негаторного позову***

є вчинення третьою особою перешкод власникові в реалізації повноважень розпоряджання чи (та) користування належним йому майном

Умови задоволення негаторного позову

- ◎ Умовою задоволення негаторного позову позивача є встановлення судом факту протиправності дій відповідача, задоволення позовних вимог позивача не залежить від наявності вини відповідача.
- ◎ У разі, коли відповідач доведе суду, що його дії щодо прав позивача є правомірними, або якщо правовідносини між позивачем та відповідачем є договірними, негаторний позов задоволенню не підлягає.